

Земельна та міська геральдика Речи Посполитої в рукописному гербовнику другої чверті XVII ст.

Олег Однороженко

Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник.

Випуск 6. – Харків; Київ: Критика, 2004. – С. 90-100.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт Східного інституту українознавства імені Ковальських.

Адреса редакції:

Східний інститут українознавства імені Ковальських («Схід/Захід»), ауд. 4–87,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 6,
Харків, 61077,
Україна.

E-mail: siu.kharkiv@gmail.com

Тел.: +38 057 705 26 30;
+38 096 1555 136

Веб-сайт: <http://keui.univer.kharkov.ua>

© Східний інститут українознавства імені Ковальських

© Автор статті

© Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництва

© Ідея та створення електронного архіву часопису – А. М. Домановський

ЗЕМЕЛЬНА ТА МІСЬКА ГЕРАЛЬДИКА РЕЧИ ПОСПОЛИТОЇ В РУКОПИСНОМУ ГЕРБОВНИКУ ДРУГОЇ ЧВЕРТІ XVII ст.

У Рукописному відділі Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Національної академії наук України, у фонді Оссолінських, під шифром I — 722, зберігається «*Kodeks papierowy, pisany różnemi rękami w 17 i 18 wieku*», який складається з 298 аркушів. На аркуші 266 — 266 зв. уміщено опис земельних та міських гербів Речі Посполитої, під загальним заголовком «*Herby Woiewodztw, Pówiatow, Ziem, i miast*». Всього до гербовника включено опис 40 гербів — 29 земельних та 11 міських. Подібний склад даного твору є доволі незвичним, оскільки більшість тогочасних гербовників головну увагу приділяли родовій геральдиці¹, а описи та малюнки земельних, і тим більше міських, гербів включали лише як додатковий матеріал. Разом з тим, в історичних працях кінця XVI ст., таких як: «Хроніка європейської Сарматії» Олександра Гваньїні² чи «Хроніка Польська» Мартина Бельського³, геральдичний матеріал репрезентовано, головним чином, якраз земельною та міською геральдикою.

Визначити приблизний час появи гербовника можна проаналізувавши зміст інших творів включених до «Кодексу». Порівняння почерку, яким написано гербовник, з почерками інших записів, дає нам підстави стверджувати, що записи, які було зроблено на аркушах 237 — 274 зв., належать руці однієї людини. Крім названого вище опису гербів (арк. 266 — 266 зв.), на зазначених сторінках було вміщено наступні записи: «*Wojna moskiewska i smoleńska za Zygmunta 3*» (арк. 243 зв. — 248), «*Wojna ciciorska i chocimska*» (арк. 248 — 252 зв.), «*Wojna chocimska*» (арк. 253 — 259 зв.), «*Wojna powtórna moskiewska i smoleńska za Wiadysiawa*» (арк. 259 зв. — 265 зв.), «*Tituli*» (арк. 266), «*Ordo senatorum regni*» (арк. 267 — 267 зв.) та «*Historiae terribiles*» (арк. 267 зв. — 274 зв.). Якщо припустити, що перелічені записи робилися в хронологічній послідовності, то час написання гербовника має припадати на другу чверть XVII ст.

Щодо можливих джерел, з яких міг скористатися автор, то мусимо назвати все тіж друковані гербовники та історичні праці кінця XVI — першої половини XVII ст. У порівнянні зі, скажімо, гербовником Бартоша Папроцького⁴ автор «Herby Woiewodztw, Pówiatow, Ziem, i miast» не робить практично жодних доповнень, навіть тих які сталися за час, що пройшов від виходу книжки Папроцького до написання рукописного гербовника. Так, автор подає опис старого герба Волині, хоч ще у 1569 році (постановою сейму від 26 травня 1569 року) його було змінено — шляхом додавання до старого земельного знаку польського державного герба («Naostatek ustawiuemy; aby od tego czasu we wszystkich odprawach pospolitych, y na chorągwiach ziemskich w tey ziemi Wołyńskiey, przy swych dawnych herbiech, orła znaku Koronnego herbu używali»⁵. Те саме стосується й герба Брацлавського воєводства, до якого постановою сейму від 18 квітня 1589 року, було додано зображення півмісяця («Także y Woiewodstwu Braclawskiemu, ma bydź puł miesiąca a krzyż»⁶. Разом з тим у гербовнику відсутня значна частина інформації, яку бачимо в Папроцького. Зокрема, в гербовнику відсутні описи гербів більшості воєводств Великого князівства Литовського, а також описи гербів Брест-Куявського воєводства, Сандецької та Лівської земель, Заторського та Освенцимського князівств, Волоського воєводства та деяких інших. Крім того, не співпадають деталі опису окремих гербів (Руського і Поморського воєводств, князівства Пруссії та ін.).

Інформація рукописного гербовника є більш подібною до відомостей, які подає «Хроніка» Бельського⁷, а також компілятивна робота Германського від 1623 року⁸, яка спиралася на твори Папроцького та Бельського. Автор рукописного гербовника, безумовно, користувався однією з цих робіт (Бельського чи Германського), оскільки він подає подібне помилкове відтворення кольорів поморського та пруського гербів, яке зустрічаємо в названих двох творах. Так само, як і Германський, автор «Herby Woiewodztw...» не згадує в гербі Руського воєводства зображення скелі. Поруч з тим, існують і певні розбіжності між названими роботами та рукописним гербовником. Так, ні Бельський, ні Германський не подають описів міських гербів, які наявні в гербовнику з «Кодексу». Водночас обидва автори подають описи гербів всіх воєводств Великого князівства Литовського, частина яких у рукописному гербовнику відсутня. Існують й інші розбіжності, зокрема, в забарвленні окремих гербів.

Не можна скидати з рахунку також можливості використання автором й інших робіт, скажімо «Хроніки» Гваньїні, латиномовного

гербовника Марека з Ниси⁹ або навіть якогось зі списків «Клейнодів» Длугоша¹⁰. Але встановити зв'язок рукописного гербовника з останніми трьома роботами набагато важче ніж з тими роботами, про які йшлося вище. У будь-якому разі, очевидним є те, що автор «Herby Woiewodztw, Pówiatow, Ziem, i miast» користувався кількома джерелами інформації, в основному надрукованими вже гербовниками та хроніками, хоч не виключено, що автор міг мати переважно розпорядженні й інші, наприклад рукописні, джерела, або спостерігати описані герби у практичному вжитку, приміром на прапорах.

Нижче наводимо описи всіх гербів, які наявні в гербовнику, дотримуючись такої схеми: назва територіально-адміністративної одиниці або міста, якому належить герб; опис герба українською мовою; текст опису мовою оригіналу; коментарі до опису герба, де головну увагу приділяємо співставленню інформації гербовника з відомостями інших тогочасних джерел. Розміщуємо описи гербів у тій послідовності, яка наявна в самому гербовнику.

Herby Woiewodztw, Pówiatow, Ziem, i Miast

1. Краківське воєводство:

На червоному полі срібний орел під золотою короною, на крилах золоте титло.

Текст: Woiewodztwo Krakowskie ma za herb Orła białego w Czerwonym polu w koronie złotej na skrzydłach jego złota rościagnionych linia.

Інформація гербовника подібна до тієї, яку наводять інші джерела¹¹.

2. Краків:

У прочиненій брамі під трьома вежами, орел.

Текст: Miasto Krakowskie ma trzy wieże z iedną Bramą w ktorey iest Orzeł. Тотожний герб бачимо в Папроцького¹².

3. Судомирське воєводство:

Щит розтято: у першій частині — по три червоні та срібні поземі смуги, у другій частині — на блакитному полі зірки у три ряди.

Текст: Woiewodztwo Sandomirskie ma Tarcaą na ktorey od połowy trzy pola czerwone trzy białe, na drugiey stronie pole modre, na którym trzy rzędy gwiazd.

Автор гербовника не зазначає, яку кількість зірок вміщено у другій частині герба. У Папроцького¹³, як і в інших тогочасних творах, їх дев'ять.

4. Судомир:

а) король на троні;

б) орел.

Текст: Sandomierz ma krola na Thronie i Orła.

Як і Папроцький («... dla życzliwości królom panom swym wielkie wolności mają i herbów równo z nimi jednakich używali, jako to baczysz króla na majestacie i orła»¹⁴, автор гербовника зазначає, що місто використовує як герб відразу два зображення: короля і орла.

5. Люблінське воєводство:

На червоному полі олень, на шиї в якого золота корона.

Текст: Woiewodztwo Lubelskie ma Jelenia z wielkimi rogami w polu Czerwonym na szyi jego korona złota.

Інформацію наведено згідно з іншими джерелами¹⁵.

6. Люблин:

Козел.

Текст: Lublin ma Kozła.

Подібний опис наводить Папроцький¹⁶.

7. Познанське воєводство:

На червоному полі срібний орел.

Текст: Woiewodztwo Poznanskie ma Herb Orła białego bez korony w polu Czerwonym.

Усі джерела наводять подібні відомості¹⁷.

8. Познань:

У прочиненій брамі під трьома вежами перехрещено два ключі.

Текст: Miasta samego trzy wieży w bramie dwa klucze na krzyż położone.

Подібний опис у Папроцького¹⁸.

9. Каліське воєводство:

На срібно-червоній шахівниці під золотою короною голова зубра, у ніс якого продіто кільце.

Текст: Woiewodztwa Kaliskiego głowa Zubria między rogami iey korona złota przez nozdrza prziwleczoney Cirkul nad w pole na kształt warcabnice, także pole białe i czerwone.

У Папроцького шахівниці починається з червоної клітинки¹⁹.

10. Каліш:

Мур з прочиненою брамою та під двома вежами, між якими чоловік, що сурмить у ріг.

Текст: Miasta samego Herb, w murze brama czarna na niey dwie wieży, między ktorými chłop w rogi trąbi.

Подібний опис у Папроцького²⁰, останній лише зазначає, що отвір брами чорний.

11. Серадзьке воєводство:

На золотому полі півчервоного лева та півчорного орла під золотою короною.

Текст: Woiewodztwa Sieradzkiego Herb, puł Lwa czerwonego, i puł Orła czarnego w koronie złotej w złotym polu.

Папроцький зазначає, що забарвлення лівої половини щита є червоним²¹.

12. Серадзь:

Брама під трьома вежами, над середньою з яких піворла.

Текст: Sieradza samego herb, trzy wieże z bramą na iedney wieży puł Orła. У Папроцького зображено цілого орла²².

13. Велюньська земля:

На червоному полі ягня з корою та келихом.

Текст: Ziemia Wielunska ma za herb baranka z Chorągwią i z kielichem w czerwonym polu.

Папроцький подає срібне забарвлення поля²³.

14. Ленчицьке воєводство:

Півчервоного лева на срібному полі та півсрібного орла на чорному полі під золотою короною.

Текст: Woiewodztwo Łeczykie puł Lwa czerwonego i puł Orła czarnego w biały polu w szarym połowicę Orła bladego w koronie złotej.

Опис герба, як бачимо, доволі плутаний, очевидно, що слова «... і пуł Orła czarnego...» є в описі зайвими, оскільки відразу після них зазначається колір поля правої половини щита, в якій розміщено зображення лева. До того ж забарвлення орла ніяк не може бути чорним, оскільки автор далі зазначає, що ліва частина щита є також чорного кольору. Описуючи другий раз зображення в лівій половині герба автор зазначає, що орел має «бліде» (очевидно — срібне) забарвлення, що в цілому узгоджується з інформацією Папроцького, який також зазначає срібний колір орла, але на відміну від автора гербовника забарвлює ліву половин щита в червоний колір²⁴.

15. Плоцьке воєводство:

На червоному полі чорний орел, на грудях в якого літера: P.

Текст: Woiewodztwa Połockiego Orzeł czarny w polu Czerwonym w piersiach maiaczy literę P.

Усі тогочасні джерела наводять подібну інформацію²⁵.

16. Равське воєводство:

На червоному полі чорний орел, на грудях в якого літера: R.

Текст: Woiewodztwa zas Rawskiego tenże herb, tylko że miasto litery P. ma R.

Інші джерела наводять інформацію²⁶.

17. Добжинська земля:

Голова людини з рогами, згори та здолу корона.

Текст: Ziemię Dobrzyńskiey Ludzka głowa ... a z dwiema rogami na gorie i na dole korona.

У гербовнику опис є набагато стислішим, ніж то бачимо в інших тогочасних джерелах, хоч у цілому і не протирічить останнім.

18. Велике князівство Литовське:

Лицар на коні.

Текст: Wielkiego Xięstwa Litewskiego Pogonia, i de Chłop na Koniu ...

Опис надто стислий, але згідний з іншими джерелами²⁷.

19. Смоленське воєводство:

Червоний прапор, на якому золотий щиток.

Текст: Woiewodztwa Smolenskiego Chorągiew czerwona na ktorey tarka złota.

Папроцький забарвлює щиток у сірий колір і додає, що на щитку зображена «... laska złota...»²⁸, те саме повторюють й інші²⁹.

20. Смоленськ:

Лицар на коні.

Текст: Samego miasta, Chłop na Koniu zbroynu.

Тотожню інформацію наводить Папроцький³⁰.

21. Новогородоцьке воєводство:

а) на червоному полі чорний ангел;

б) лицар на коні.

Текст: Woiewodztwa Nowogrodzkiego, Anioł czarny w czerwonym polu, na drugiey stronie Chłop na Koniu zbroynu.

Папроцький відзначає використання воєводством лише герба з ангелом³¹, а герб Погоня відносить до міста Новгородка. Разом з тим Бельський³² і Германський наводять відомості згідно з тими, які є в гербовнику.

22. Берестейське воєводство:

На червоному полі на коні лицар у блакитному вбранні.

Текст: Woiewodztwa Brzeskiego ... modry w czerwony polu.

Опис наведено згідно з іншими джерелами³³.

23. Берестя:

Напнутий лук зі стрілою.

Текст: Miasta zas Brzeska Luk nasiagniony a strzala nałożona.

Тотожній опис наводить Папроцький³⁴.

24. Руське воєводство:

На блакитному полі золотий лев під золотою короною.

Текст: Woiewodztwa Ruskiego, Herb Lew Zołty w koronie złotey w polu modrym.

Автор на відміну від Папроцького не відзначає наявності в гербі «...bronie złotej...»³⁵. Скеля відсутня і в зображенні герба, яке наводить Германський.

25. Львів:

Лев тримає тригір'я, над яким зірка.

Текст: Miasta Lwowa dwie gory podle siebie, trzecia na nich nad nimi, okrom tega Lew trzymajacy gwiazda.

Автор описує герб, який було надано Львову Папою Римським Сікстом V.

26. Галицька земля:

На срібному полі чорна галка під золотою короною.

Текст: Zikmi Halickiey, Kawka czarna w koronie zioley w biaiyu polu.

Тотожню інформацію наведено і в інших джерелах³⁶.

27. Холмська земля:

Срібний ведмідь між трьома деревами.

Текст: Ziemi Helmskiey Niedzwiedz biały między trzema drzewy.

Папроцький зазначав, що поле щита — зелене³⁷.

28. Перемиська земля:

На блакитному полі двоголовий орел під короною.

Текст: Ziemi Przemyskiey Orzeł o dwu głowach w koronie w polu modrym.

У Папроцького орла забарвлено в золотий колір³⁸.

29. Белзьке воєводство:

На червоному полі срібний гриф.

Текст: Woiewodztwa Belskiego Gryf biały w czerwonym polu.

Подібний опис вміщено в інших тогочасних джерелах³⁹.

30. Подільське воєводство:

На срібному полі сонце.

Текст: Woiewodztwa Podolskiego Słonce w białyu polu.

У Папроцького зазначено, що сонце золоте⁴⁰.

31. Кам'янець-Подільський:

Святий Юрій на коні вбиває змія.

Текст: Kamięca Podolskiego herb S. Jerzy Smoka na Koniu zabijajacy.

Подібний опис наводить Папроцький⁴¹.

32. Брацлавське воєводство:

На червоному полі срібний хрест.

Текст: Woiewodztwa Braclawskiego Herb biały Krzyż w czerwonym polu.

Папроцький⁴², Бельський⁴³ і Германський наводять тотожний опис.

33. Пруське князівство:

На червоному полі срібний орел, на шії у якого корона, із-за якої виходить рука, озброєна мечем.

Текст: *Xięstwa Pruskiego Orzeł biały w czerwonym polu na szyi koronę mający u prawego skrzydła zbroyna ręka wychodzi z mieczem.*

Автор, ймовірно, слідом за Бельським і Германським, надав пруському гербу забарвлення польського державного герба, оскільки звичайними кольорами герба Пруссії є чорний (орла) і срібний (поля)⁴⁴.

34. Поморське воєводство:

На срібному полі чорний гриф.

Текст: *Woiewodztwa Pomorskiego Gryf czarny w polu białym.*

Автор, слідом за Бельським і Германським, помилово подав чорне забарвлення головної фігури.

35. Мазовецьке воєводство:

На червоному полі срібний орел.

Текст: *Woiewodztwa Masowieckiego Orzeł biały w polu czerwonym.*

Усі тогочасні джерела містять тотожні відомості⁴⁵.

36. Жмудське староство:

На червоному полі чорний ведмідь зі срібним ошийником.

Текст: *Woiewodztwa Zmudzkiego Niedzwiedz czarny w białey Obrozie, w czerwony polu.*

Схожі відомості мають всі тогочасні джерела⁴⁶.

37. Підляське воєводство:

а) на червоному полі срібний орел;

б) лицар на коні.

Текст: *Woiewodztwa Podlaskiego Orzeł biały w czerwony polu, z drugiey strony ... zbroynu.*

Папроцький говорить лише про використання Погоні⁴⁷, в той час як Бельський⁴⁸ і Германський подають тотожно до гербовника інформацію.

38. Волинська земля:

На червоному полі срібний хрест.

Текст: *Ziemi Wołyńskiej Krzyż biały w czerwonym polu.*

У Папроцького⁴⁹ опис тотожний.

39. Київське воєводство:

а) на червоному полі ведмідь;

б) на червоному полі срібний ангел.

Текст: *Woiewodztwa Kijowskiego Niedzwiedz w polu czerwony z drugiey strony Anioł biały w polu czerwonym.*

Інформацію про два київських герба автор, очевидно, взяв у Бельського⁵⁰ або Германського, оскільки Папроцький повідомляв лише про герб із зображенням ангела⁵¹. Разом з тим автор зазначає червоне забарвлення поля на гербі з ведмедем, у той час, як усі джерела однотайно подають поле срібним. Дана обставина може вказувати на використання автором додаткових відомостей.

40. Гданськ:

Два хреста під золотою короною.

Текст: Miasta Gdańska dwa Krzyże nad nimi Korona Złota.

У Папроцького⁵² вміщено подібний опис.

ЛІТЕРАТУРА

¹ Ambrosius M. Arma Regni Poloniae. Antwerpiae, 1562; Friedberg M. Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego. Tom 10. Lwów, 1930; Germański S. Summaryusz Klejnotów abo Herbow Państwa y Rycerstwa Korony Polskiej y W. X. Litewskiego z różnych autorów a mianowicie z Bielskiego, z Paprockiego y scriptów S.S. Jagodyńskiego zebrawny. — Kraków, 1623; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1584; Stemmata polonica. Rękopis a 1114 Klejnotów Długosza w bibliotece Arsenalu w Paryżu. Warszawa, 1926.

² Gwagnin A. Kronika Sarmacyey europejskiej. Kraków, 1611; Gwagnin A. Sarmatae europeae descriptio. Cracoviae, 1578.

³ Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597.

⁴ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1584.

⁵ Volumina Legum. Vol.2. Petersburg, 1859. — С. 758.

⁶ Там же. — С. 1297.

⁷ Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597.

⁸ Germański S. Summaryusz Klejnotów abo Herbow Państwa y Rycerstwa Korony Polskiej y W. X. Litewskiego z różnych autorów a mianowicie z Bielskiego, z Paprockiego y scriptów S.S. Jagodyńskiego zebrawny. — Kraków, 1623.

⁹ Ambrosius M. Arma Regni Poloniae. Antwerpiae, 1562.

¹⁰ Friedberg M. Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego. Tom 10. Lwów, 1930; Stemmata polonica. Rękopis a 1114 Klejnotów Długosza w bibliotece Arsenalu w Paryżu. Warszawa, 1926.

¹¹ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1584. — С. 889.

¹² Там же. — С. 891.

¹³ Там же. — С. 902.

¹⁴ Там же. — С. 902-903.

¹⁵ Там же. — С. 909.

¹⁶ Там же.

¹⁷ Там же; Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa y Rycerstwa Korony Polskiej y W. X. Litewskiego z różnych autorów a mianowicie z Bielskiego, z Paprockiego y scriptów S.S.Jagodyńskiego zebrany.— Kraków, 1623; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858.

¹⁸ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 909.

¹⁹ Там же. — C.903.

²⁰ Там же.

²¹ Там же. — C.904.

²² Там же.

²³ Там же. — C.915.

²⁴ Там же. — C.905.

²⁵ Там же. — C. 910; Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa y Rycerstwa Korony Polskiej y W. X. Litewskiego z różnych autorów a mianowicie z Bielskiego, z Paprockiego y scriptów S.S.Jagodyńskiego zebrany.— Kraków, 1623; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597.

²⁶ Там же.

²⁷ Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa y Rycerstwa Korony Polskiej y W. X. Litewskiego z różnych autorów a mianowicie z Bielskiego, z Paprockiego y scriptów S.S.Jagodyńskiego zebrany.— Kraków, 1623; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 917.

²⁸ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 919.

²⁹ Germański S. Summaryusz Kleynotów...; Kronika Polska Marcina Bielskiego... — C.6.

³⁰ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 919.

³¹ Там же.

³² Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C. 7.

³³ Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa...; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C. 7; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 920.

³⁴ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 920.

³⁵ Там же. — C. 907.

³⁶ Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa...; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C. 8; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 914.

³⁷ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C.915.

³⁸ Там же.

³⁹ Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa...; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C8; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C.909.

⁴⁰Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C.908.

⁴¹Там же.

⁴²Там же. — C.921.

⁴³Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C.8.

⁴⁴Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C.921.

⁴⁵Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa...; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C.8; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 911.

⁴⁶Germański S. Summaryusz Kleynotów abo Herbow Państwa...; Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C. 9; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 919.

⁴⁷Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 920.

⁴⁸Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C.7.

⁴⁹Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 918.

⁵⁰Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana. Kraków, 1597. — C.9.

⁵¹Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. — C. 918.

⁵²Там же.